

Ђорђе Перић

НЕКОЛИКО ПОДАТАКА О ПОПУЛАРНОСТИ
ХИМНЕ ЖЕНА МАГДЕ БОШКОВИЋ У СРБИЈИ
ПРЕ И У ТОКУ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

Аутор огледа подсећа на постојање *Химне жена* заборављене песникиње Магде Бошковић (1914– убијена од усташа 1942. у Ст. Градишки!) која је написана и певана у Загребу на дан 8. марта 1937. године. Остало је непознато да је поменута *Химна жена* прихваћена исте године и у Србији о чему се износи још неколико података. У прилогу рада аутор доноси непубликовани рукопис академика *Маје Бошковић–Stulli* о сестри Магди, који је добио бравећи у Загребу 1984. године. Рукопис садржи: биографију песникиње Магде Бошковић са њеним објављеним песмама и тачан текст *Химне жена*, који је аутор огледа по потреби коментарисао својим објашњењима.

Кључне речи: Магда Бошковић, *Химна жена* (1937), Маја Бошковић–Stulli.

Пре извесног времена у Скупштини Србије изгласан је Закон о родној равноправности женског и мушког пола у Републици Србији, а неколико година раније готово неопажено и неприметно прошла је у јавности једна мала брошура са насловом: „Zašto (ne)volim 8 mart?“, коју је издала *Влада Републике Србије* – Савет за равноправност полова са седиштем у Београду.¹ У тексту те брошуре сажето су хронолошки изнети најзначајнији датуми

¹ Брошура је писана *latinicom* што у земљи која пише и чита ћирилицом није добар начин обраћања јавности; сматрам, да је требало да је написана и ћирилицом, јер би тако обратила на себе већу пажњу. Брошура нема годину издања, а у тексту нема ни помена о почецима празновања 8. марта у Краљевини Југославији, нити је ишта написано о историјату и борби југословенске и српске жене за њена основна права за која се борила (равноправност полова, осмочасовни радни дан, једнака плата за исти посао који обавља као и мушки пол), а сама брошура обраћа се управо *жени која живи у земљи Србији*. Стога мислим да је брошурица у пракси добрим делом промашила свој циљ.

међународног Дана жена, *Осмої марѿа*, које треба у уводу овог рада такође поменути: (1) 8. марѿи 1857. Њујорк – жене запослене у текстилној индустрији протестовале су због нељудских радних услова и ниских плата; (2) 8. марѿи 1908. Њујорк – петнаест хиљада жена марширало је кроз град, тражећи краће радно време, бољу плату, право гласа и забрану дечјег рада; (3) *Социјалистичка интернационала, 1910., Којенхајен*. Немачка социјалистичка, борац за женска права *Клара Ајзнер–Цеткин* (Zetkin, 1857–1933) предложила је да се штрајк америчких текстилних радница на дан 8. марта 1857. године прогласи међународним Даном жена целог света, што је једногласно прихваћено у целом свету; (4) 8. март 1911. године, обележен је свечано као празник жена у Европи: у Аустрији, Данској, Немачкој и Швајцарској и то 19. марта исте године. У дефилеу многих европских градова учествовали су и мушкарци; (5) У Русији је 8. март прослављен 23. фебруара 1917. године, у недељу, по православном календару, што одговара том свечаном дану по новом календару; (6) Уједињене нације су 1975. године прихватиле *Међународни дан жена*. 8. март, а 1977. године Генерална скупштина УН прихватила је резолуцију којом се проглашава Дан женских права. Жена је теоретски изборила равноправност полова, али се она у пракси у многим државама ни данас не спроводи.

У поменутој брошури нема ни речи о историјату *Осмої марѿа* у Србији. Тај део, који се директно тиче наших жена у Србији и почетак свечаног прослављања *Осмої марѿа* није још увек доспео да се темељно проучи. У чланку академика Маје Бошковић–Stulli, објављеног у београдском јеврејском часопису *Jevrejski almanah*, упознајемо се са првом прославом *Осмої марѿа* у Загребу, тада у Краљевини Југославији 1937. године. На њој је учествовала и њена сестра Магда Бошковић која је ту свечаност улепшала написавши *Химну жена* у част југословенске жене и борбе за њена женска права. Како и када је написана *Химна жена* Магде Бошковић? Шта је утицало да се та пригодна песма појави и потом дуго пева, како у Хрватској, тако и у Србији? О томе је њена сестра Маја Бошковић–Stulli написала следеће сећање:

„У vrijeme о којем говорим, Magda nije više pisala pjesme. U prvi mah ih je napustila misleći да је vrijeme за борбу, а не за стихове; odbacivala је читаву прошлост, па і своје pjesme, а касније је gledala drugačije. Ali, nije pjevala. Kada су једне године, mislim 1927.² другарнице spremale прославу Ženskog дана [8 mart], све је било lijepo spremno: і дворана, і говор, і program, али нешто fali, непотпуно је, а прослава је sutra. Trebala би pjesma, pjesma žena, но odakle? Tek одједном netko се sjeti да је Magda štampala некоћ pjesme у „Mladosti“ і „Omladini“; зашто не би сада spasla ситуацију? Seka је била на великој мучи; davно је zaključila да нема pjesničkog talenta і godinama nije pjevala. Kako да сада одједном propjeва, па још преко ноћи, по

² У горњем запису постанак *Химне жена* ставља се у 1927. годину. Све до 1932. године Магда Бошковић је објављивала песме, када је престала. Дакле, биће да је тачнија година 1937.

porudžbi? Dokazivala je, branila se, ali drugarice su bile čvršće od bedema: Ti kako znaš, ali pjesmu sutra donesi! I donijela je! Sjećam se kako je pisala: sva je blistala, radovala se. *Napisala je riječi na melodiju iz ruskog filma (!)*, koji ih je tada sve bio zanio.³ Ženska pjesma, napisana s inspiracijom, doduše ne čistom pjesničkom, ali jednako iskrenom – bilo je to osjećanje da drugovi ovo očekuju, da je njima ovo potrebno i ne smije ih ona iznevjeriti.

Već gubi se žalosna prošlost

I prolazi stoljetni san,

A mi, žene, iz crne noći

U novi sad kročimo dan...

– tako počinje ova pjesma, koja je na brzinu uvježbana, izazvala buru oduševljenja na proslavi, i odmah počela da se širi po našim gradovima. I nastavila da živi na skromnim partizanskim proslavama Ženskog praznika u dane kad njezin autor nije više živio. Ova pjesma u historiji našeg Ženskog pokreta predstavlja jednu od njegovih poetskih stranica...⁴



Maiga Bošković



Maiga Bošković sa sestrom Majom

Могло би се очекивати да је *Химна жена* Магде Бошковић, написана и изведена у Загребу на дан Осмог марта 1937. године, намењена само хрватским радницама, социјалисткињама и присталицама идеја женског покрета

³ Претходно је изабрана мелодија, па је текст према њој написан. Зато текст није довољно ритмички углађен што није увек до песника, нарочито када се ради о препеву.

⁴ Маја Бошковић-Stulli: *Magda Bošković*, Jevrejski almanah, Savez jevrejskih opština Jugoslavije, Beograd 1995/1996, str. 156–157.

у том граду и још неким градовима у Хрватској. Али није тако.⁵ Прихваћена је она и у Србији, најпре у Београду, одмах исте године. Постоји и оригиналан документ који прилажемо. У складу са заједничком борбом југословенских жена, *Химна жена* је објављена у београдском женском часопису *Жена данас* (бр. 8, 1937) на насловној страници, у боји и са нотама испод којих је потписан текст прве строфе. Урађена је једна занимљива фотомонтажа на којој је с лева пресликан цртеж три женске главе, а с десна је крупним нотама уписана прва строфа текста пригодне свечане песме Магде Бошковић *Химна жена*. Не зна се ко је ову занимљиву фотомонтажу направио.⁶ Већ идуће 1938. године, у броју 14, на стр. 8 објављен је чланак *Прослава „Женској дана“ 14. маја на Коларчевом универзитету*. У том напису са прославе наводи се и певање *Женске химне* Магде Бошковић. Даља трагања о *Женској химни* Магде Бошковић и њеној популарности у Србији свела су се на два библиографска податка из 1941. и 1944. године, који нам показују да је ова химна на српском простору певана и током Другог светског рата у НОБ-у, у коме су узеле видног учешћа и српске жене. Ево и тих кратких података:

– *Антифашистичке песме*. – [Ужице, Штампарија Романовић, 1941], стр. 32; 8–на. – *Химна жена*, на стр. 32.

– *Песме о партизанској мајци*. – Ниш, < Антифашистички фронт жена >, 1944, стр. 22; 8–на. – *Химна жена*, на стр. 22.

Података о данас потпуно заборављеној *Химни жена* Магде Бошковић, „југославенског борца за права жена“, како истиче њена сестра, академик Маја Бошковић–Stulli, која је то и сама била, има сигурно још у српској литератури, али се то истраживање није плански спроводило. Податак више: Када се приступило предлогу да се забележе текстови и ноте револуционарних радничких песама, замољен је мелограф и композитор Ђорђе Караклајић да тај посао обави. Он је искупио певаче, старе раднике, револуционаре и партизанске борце који су знали да певају ове песме и од њих је забележио заборављену поезију радника по њиховом сећању и певању; понекад је наводио и имена певача. Тако је настала фолклорна студија *Револуционарна*

⁵ После одвајања Хрватске од Југославије, хрватска литература о *Химни жена* Магде Бошковић, коју наводи у свом рукопису академик Маја Бошковић–Stulli остала нам је недоступна, како бисмо и из неких других извора могли још боље упознати историјат ове песме.

⁶ У Загребу је 9. септембра 2019. године приређена запажена изложба хрватске „дизајнерице и фотографкиње“ Барбаре Бласин „Širite 'Ženski svijet'! Dizajn progresivnih ženskih časopisa 1934–1946.“ на којој је изложено и неколико снимака насловних страница женског часописа *Жена данас* који је излазио у Београду. Изложбу је пратио и посебан каталог, али осим три снимка из поменутог часописа нисам могао установити да ли је и фотомонтажа насловне стране на којој су ноте и прва строфа *Химне жена* Магде Бошковић преснимљене и приказане на тој изложби.

радничка њесма у Србији у којој су саопштене радничке песме певане од 1917. године до почетка Другог светског рата (1941). Под бројем 26. саопштени су текст и мелодија песме којој је Ђ. Караклајић додао кратку напомену: „*Химна жена*; ова револуционарна песма посвећена је борби жена које су у овом периоду као и доцније узеле видног учешћа.“ Кад се пажљиво прочитају и пропевају текст и ноте песме, онда се види: да је мелодија иста она коју је користила и Магда Бошковић за своју *Химну жена*, а да је текст сасвим други и да нема никакве сличности са Магдином химном. Тај текст гласи:

- | | |
|---|---|
| <p>1. Кад господар свога си рада,
Тад свако ти јутро је сласт,
Гарава, живот је ведар
Сиренâ кад забруји глас.
Не спавај, устај, гарава
Кад поносно, сва славна земља
Диже се у нови дан.</p> | <p>2. Настављамо очева дјела,
Ал' напријед нас води наш пут,
Ужитак је живот и напор,
Ведрина и радост је свуд.
Чак сунце је веселије што сија нам
Кад поносно, се земља
Диже у нови дан.</p> |
| <p>3. И све те красоте објави,
Нек' знаду их другови сви:
Наш рад је у смјеху и слави
Јер живимо сретно сви ми.
Јер гр'јешно љубит, гарава
Кад поносно, сва земља
Диже се у нови дан.</p> | |

Из текста видимо, да је писана ијекавицом, и да се последња два стиха понављају као рефрен. Аутор није познат, не зна се да ли је раднички песник или песникиња. У поређењу са Магдином *Химном жена* нема сличности ни у основној идеји, а то је да је њена пригодна свечана песма посвећена искључиво Дану жена, празнику 8. марта. Треба истражити и порекло песме и њеног аутора, који засад остају у анонимности. Мелограф и композитор Ђ. Караклајић, дакле, није записао *Химну жена*, како су му казивали певачи и како је он у својој белешки погрешно записао.

Химне имају датуме, а датуми се обележавају свечаном академијом. Већ после завршетка Другог светског рата са овим обичајем се стало. Можда ће се на некој свечаној прослави 8 марта *Дан жена* прославити лепше, свечаније, изазовније. А заборављена *Химна жена* Магде Бошковић, која је страдала од усташких целата у пролеће 1942. године, опет обновити, запевати. За један помен, спомен, сећање – ту јој је место...

ПРИЛОЗИ

1. Rukopis: *Magda Bošković (1914–1942)*, akademika Maje Bošković–Stulli⁷

Рукопис академика Маје Бошковић–Stulli (1922–2012), *Магда Бошковић* (1914–1942), који се овде постхумно објављује, састоји се од три дела: *биографија*, стр. 1–2 + текст *Химне жена*, стр. 1 + сабрана *Магдина њезија*, стр. 1–8. Куцан је латиничком писаћом машином и може се датирати негде око 1970. године. Овде га преносим:

BOŠKOVIĆ, Magda, publicist i društveni i politički radnik u predratnom naprednom pokretu (Osijek, 3. XI 1914 – Stara Gradiška, proljeće 1942). Potječe iz obitelji bankovnog činovnika od oca Dragutina i majke Ivanke rođj. Szarvas, koji su oboje izgubili živote kao žrtva fašizma. Mlađa joj je sestra Maja, folklorist. Osnovnu školu pohađala je u Osijeku i Zagrebu (1921–1925), realnu gimnaziju u Zagrebu (1925–1933), te Ekonomsko–komercijalnu visoku školu, također u Zagrebu (1933–1937). Nakon završenog studija zaposlila se u „Našičkoj D. D.“ u Đurđencu i zatim Zagrebu, gdje je bila zaposlena sve do kapitulacije Jugoslavije (1941). U ranoj mladosti očitovala je izrazit lirski talent i objavila petnaestak pjesama u Zagrebu, u časopisima *Mladost* i *Hanoar* (oboje god. 1930, 1931, 1932).

Nakon kraćeg razdoblja u gimnazijskim danima, kada je bila aktivna u židovskim omladinskim organizacijama, pristupila je kao maturantica lijevom omladinskom pokretu. Postala je članom SKOJ–a god. 1934, a poslije i članom KP. Sudjelovala je god. 1934. u izdavanju zbornika *Srednjoškolci govore* i u književnoj grupi *Akcija* (1933–1934). Kao studentica djeluje aktivno u društvima „Svjetlost“ i KUSP, u „Sekciji studentica ženskog pokreta“, u „Društvu za prosvjetu žene“, a zatim i u SBOTIĆ–u i URSS–u. Obavljala je administracijsko–uredničke poslove oko izdavanja polulegalne *Popularne biblioteke* (PO–BI). Napisala je tekst poznate prigodne pjesme, tzv. *Ženske himne* (1937). Kao članica i jedna od središnjih ličnosti uredništva naprednog ženskog časopisa *Ženski svijet*, objavila je, osim kraćih tekstova oko 15 članaka potpisanih raznim pseudonimima (1939–1941).

Bila je u nekoliko prilika zatvarana, te je i kapitulaciju Jugoslavije dočekala u zatvoru. Nakon kratkog puštanja na slobodu, ponovo je odvedena i poslije mukotrpnog prolaska kroz više logora (Lepoglava, Danica, Stara Gradiška, Đakovo), ubijena je u Staroj Gradiški.

LITERATURA – Maja Bošković: *Magda Bošković, Žena u borbi*, 9, (1951), 10, str. 6–7; Ista: *Magda Bošković, Jevrejski almanah*, 1955–56, str. 154–158; [Grupa autora]: *Žene Hrvatske u narodnooslobodilačkoj borbi*, Zagreb 1955, knj. I, str. 74; knj. II, str. 451–452; Jelena Starc–Jančić: „*Himna žena*“ i *četiri osma marta. Kako je nastala borbeno*

⁷ Рукопис који наводим односи се на Магду Бошковић (1914–1942); добио сам га у Загребу од познате историчарке народне књижевности Маје Бошковић–Stulli, академика ЈАЗУ. Године 1984. у Загребу је у ЈАЗУ био скуп посвећен хрватском фолклористи Фрањи Кс. Кухачу на коме сам учествовао. Тада сам срео проф. Мају Бошковић која ме је хтела ближе упознати, па ме је угостила у њеном дому. Када сам у разговору поменуо да сам члан–сарадник Матице српске у Новом Саду, она је однекуд извадила рукопис о својој сестри Магди, коју су усташе убиле 1942. године у логору, у Старој Градишки и пожалила ми се: да је биографија Магдина коју је била написала за први том *Leksikona pisaca Matice srpske* (I, A–DŽ, Matica srpska 1972) враћена јој без образложења. Тај рукопис тада ми је поклонила и сада предлажем да га објавимо како би се исправио неспоразум из прошлости.

ženska pjesma. Uspomene na Magdu Bošković, Večernji list, 1969, 8. III, str. 11; Mladen Iveković: *Hrvatska lijeva inteligencija 1918–1941*, Zagreb 1970, knj. I, str. 245, 333, 349; knj. II, str. 27, 28, 32; Vlado Mađarević: *Književnost i revolucija*, Zagreb 1974, str. 159, 162, 269; Jelena Starc–Jančić: „Ženski svijet“, *list naprednih žena uoči II svjetskog rata, Vjesnik*, 1970, 1, 7. III; Stanko Dvoržak: *Studentski dani*, Zagreb [1970], str. 39, 68, 106, 108; Josip Broz: *Sabrana djela*, Beograd 1978, tom V, str. 190; Jelena StarcJančić: *Ženski svijet („Ženski svijet“, reprint)*, Zagreb 1979, str. 28–29, 31–32, 43, 47–50; Stanko Dvoržak: „Svjetlost“ i „Kusp“, *dva napredna međuratna studentska udruženja, Zadar-ska revija*, 28, (1979), 5–6, str. 596, 597, 605.⁸

У другом делу рукописа о својој сестри Магди Бошковић, академик Маја Бошковић–Stulli је саопштила више њених песама, а међу њима свакако најзначајнији је п о т п у н и текст *Химне жена* (1937), која је испевана и *ћевана* од 1937. године када је настала, у току, па све до краја Другог светског рата (1944). Текстове Магдиних сабраних песама у редакцији њене сестре, академика Маје Бошковић–Stulli, саопштавам из њеног рукописа.

[1] Pahuljice

Pahuljice
ljupke, male
nestašno su
padat stale.
Vijaju se amo tamo,
vijaju se
neprestano.
Na selo su
lake pale,
pa su selu
plašt satkale.
I tako je selo cijelo
sad postalo
posve bijelo.
(oko 1927)

[2] * * *

Danas
prvi je pao
list uveli
na moj put.
I ostao
tamo ležati
zgnječen
sasušen
žut.
očutih da dolazi jesen.
(oko 1928)⁹

[3] Zvjerka (fragment pjesme)

Ko mlada pomamna zvjerka
što ludo osjeća mladost
bježim kroz proljetnu šumu
i kličem: radost, radost!
u šikaru, granje i vrela
i ja bih bježati htjela
sve dalje, sve dalje i dalje...
(cijeli tekst objavljen je u
časopisu „Hanoar“, III,
1929–30; 1930, br. 10–12.)

[4] Iza žetve

Pokošena sva je njiva,
žitna njiva,
Modrim nebom tek oblačić
beli pliva.
A sve beše tako rodno
puno ploda

Obasjava posušeno poljsko
cveće,
pa sve ko i prije žetve peče,
peče.
A zrikavci i sad samo zriču
zriču,

⁸ О никад непрежаљеној Магди Бошковић писало се у Хрватској и касније: Маријан Матковић: *Stope na stazi*, Forum, 1982, 7–9, str. 571–576.

⁹ За прве две песме Магдине није наведен штампани извор. Приметио сам да је Магда своје прве песме објавила у часопису *Омладина*, 11/ 1927/28, бр. 7 и бр. 9/10, гласилу које академик Маја Бошковић само помиње; часопис је излазио у Загребу и овде није доступан ради провере да ли се о наведеним песмама ради.

Sva je zemlja sve čekala
da se vrela letu poda.
Sad je klasje pokošeno,
Klasje teško, klasje zrelo,
a na pustu njivu sije
sunce divno,
sunce vrela.

pa i dalje raskošnome letu
kliču.
Pokošena sva je njiva,
žitna njiva,
Modrim nebom tek oblačić
beli pliva. (1929)
(1929, „Hanoar“, III, 8, maj 1930, str. 180)

[5] Proljeće

Čuj! U meni opet mladost,
sva krv i sve pesme kliču
I u meni opet nove
crvene radosti niču.
I sve u zanosu ludom
proljeće, proljeće pijem!
U sebi negde duboko
sve što sam upila krijem.
Čuj! umorna svako večer
od proljeća,
sunca
i sreće
drščući padam na ležaj. U martu 1930.
(„Hanoar“, III, 9, jun 1930, str. 199)¹⁰

[6] Zemlja

O već ćutim kako vonja
Novom vonjom zemlja cijela
Iz utrobe ko da njene
Svuda niču svježa vrēla.

Ko da pjeva i klokoće
I nanovo da se rađa
Ko da svaki dašak njezin
Osjećanja krije slađa.

I osjećam da se trza
I sokove nove krije
I znam da u njenoj srži
Nešto mlado svježe vrije.

A i ja sam zemlje atom
I mene sad život čeka;
Drščem. Željno sve to zovem
Što će doći izdaleka.
(„Mladost“, 1930, br. 6)

[7] Ponoć

Šutnja duga, teška, teška šutnja,
Oko mene tamno i duboko,
A iz tame strašne, neprozirne
Sivkasto me neko gleda oko.

Oko mutno, nejasnih kontura
Zuri u me sred ponoćne tmine,
Mene hvata luda neka strava
I nepoznat strah od mene same.
(„Mladost“, 1930, br. 3).

Ništa. Opet mir i gluhi šapat.
Sad je tiho zajecala ura.
Sklapam oči da ne vidim više
Ono oko nejasnih kontura.

U meni je mrtvilo i tuga.
O što sati polagano gmižu!
Misli su mi umorne i trome,
Snovi tiho u kolo se nižu.

¹⁰ U ranim pesmama Magde Boškoviћ (1–5) приметна је лепа идеја песникиње да опе-ва *тодишња доба*. и тако створи посебан заједнички циклус песама, познат нарочито у музици (А. Vivaldi). Зато би у неком другом издању песме, где се оне не ређају хронолошки како су објављиване, требало поређати: пролеће, лето, јесен и зима, па би тада још добиле у својој лакоћи, лепоти и грациозности. Важно је то уочити.

[8] Obruč [9] Mi

Teški me željezni obruč
Svija sve jače i jače,
A gola, sputana duša
Trza se pod njim i plače.

Sapinje, sapinje obruč,
A duša je tako mlada
I puna nekog divljeg
Nemirnog životnog glâda.

Obruč je krvavo grči
I na njoj ko vatra gori,
A ona se trza, trza
I očajno, divlje se bori.

Al' obruč podmuklo, gadno
Život iz duše siše,
Pa kad on u prah padne,
Ni duša se ne trza više.
(„Mladost“, 1930, br. 9)¹¹

Mi smo novi ljudi!
Mi bi htjeli mlade
I sunčane dane
Gdje se život budi.
O, u nas su nade
Svježe, nekaljane,
I u nas imade
Jošte ideala!
Al' ih gaze, gaze
Svi oni što gmižu,
Šuljaju se, plaze
Ulicama gradskim.

Mi smo mladi, mladi!
A ipak nas more
Starački i lažni
Boležljivi jadi.
Al' mi nismo slabi!
U daljini negdje
Svjetlo nam se bijeli
Dajte nam do njega,
Mi bi sunca htjeli!

Jao! mi smo tako,
Jošte tako mladi!
(„Mladost“, 1930, br. 9)

[10] Dobro jutro!

Šest sati. Ječe sirene
i mnoga zaškripe vrata.
To izlaze ljudi i žene
kao plašljiva jata
gladnih prozebljih ptica.
Na njih čekaju peći
bez ognja. u fabrike krene.
I čekaju ih sitni, kržljavi mališ(ani)
u kojih su umorne oči.
I čekaju ih noći,
da – i još više: sanje!
Noću njihove patnje
postaju manje i manje
i nema ih – nekad – do jutra.
A onda dolazi sutra

I uvijek ponovo fabrike
– preko noći mrtve –
ko u rûgu pozivlju
svoje ponizne žrtve.
I tako iz cijeloga grada
na tisuće robova rada

a tamo im hrapave sirene
podmuklo zažele:
dobro jutro.
(Hanoar, V/1932, br. 5–6, februar–mart.

Zagreb 1931.

¹¹ Може ли невина девојачка душа у песничкој визији својој, кроз песму приказати: трагичну будућност песникиње која њену личност чека? Две блиске песме *Ponoć* и *Obruč* слуте на трагедију која ће се две деценије касније заиста и догодити.

[11] * * *

Ja danas poganski volim
 Ceo svet.
 I danas se poganski molim
 Bogu što pleše kroz granje
 I svagde prosipa smeh:
 Onome mladom bogu
 Koji ne zna za greh.
 O, danas se moliti mogu
 Onom što duboko negdje
 U srži mojoj živi.
 I onom što se krije
 Na sunčanoj njivi
 U mirisima njenim
 I njenim plodovima.
 Da, kleknuću danas
 I pred bogom bôli
 I pred bogom sreće,
 Jer ne znam što je veće
 I kome da se molim.

Ja danas poganski volim
 Ceo svet.
 („Mladost“, 1931, br. 9)¹²

[12] Mali kolporter

I danas je opet stao
 Gdje najviše ljudi šeće
 Možda je jučer i krao,
 A možda je imao sreće

Možda je prodao novine
 Pa bio čak i u kinu
 Da gleda pustolovine
 I publiku otmjenu, finu.

Nekad mu štogod i dadu
 I pitaju: je li mu zima?
 E, zna on: u tome gradu
 Teško je nekako svima.

Zna on: „moli i radi!“
 To ga uče gospoda
 I on se ne boji gladi
 Samo kad novine proda.

Al' katkad mu časkom sine
 Toliko toga, da pita:
 Za svakog se neko brine,
 Zašto se on samo skita?

I onda će jednom spazit
 Da nemaju svi ljudi tralje
 I on će novine zgazit
 I mrmljat: Ja tako ne mogu dalje!

Zagreb 1932.– („Hanoar“, V/ 7–12, april–septembar 1932)

[13] Danas

Sve danas čeka
 I strepi,
 I proleće sluti.
 Već su u travi negde
 Procvali jaglaci žuti
 A vetar katkad donese

[14] Gradjanska djeca

S nama je tako:
 mi smo gradjanska djeca
 i zaista – mi smo siti.
 Ali mi ne bi htjeli
 od samih sebe kriti
 da nâs koji smo mladi
 ponekad savjest grize.

¹² Текст песме испеван је екавицом. У песми је примењен занимљив песнички поступак да почиње истим стиховима са којима се она и завршава. Ова примена лајт-мотива ређа је у поезији, особито у дитирамбу, а познатија је у музици, нарочито у соло песмама познатих европских и светских композитора. Познавање тог стилско-поетског обрта у раном добу Магидиног поетског стваралаштва (седамнаест година!) колико зачуђује, толико задивљује. Открива нам њену склоност ка музици, из ње усваја леп стилски манир певања и показује добру песничку перцепцију.

Proletne mirise zrakom
I opet ih dalje ponese
U letu pomamnom

Lakom
Svi pupovi drhću na grani.
a za noć postelja meka.

Kad ptice sa proletnog sada
I devojke mlade iz grada
Čekaju proletno čudo.
I svaka se raduje ludo
I tako je nemoćna svaka,
A ipak toliko jaka
Da veruje u sreću.
I svaka puna pitanja
I svaka nešto traži.

Ako su laži
Sva ona proletna svitanja,
Sve one nade
Il' svetinje mlade
– Onda devojke klonu.
Al' danas?
Danas su proletni oblaci lepi!
I sve danas proleće sluti
I čeka
I strepi.
(„Mladost“, 1932, br. 7)¹³

Ali što da se radi?
Pa – neki od nas prođu
razne duševne krize,

a usprkos toga ih čeka
za ručak tečno jelo,

To su ti čudni dani
I mnogi od nas traži
Od nekud izlaza, puta.
I neće gradjanskih laži
i neće da poput truta
živi na račun ostalih.
I mnogi danas već znade
što je to višak vrijednosti.
i zna da mu otac krade
postotke od svake nadnice,
a zna i to da radnice
A onda – imaju kržljavu djecu.

I onda neko još više
športa i kina traži,
a neko grozničavo piše
i vjeruje književnoj laži.
Neko ispriku nađe
da sve to smisla nema,
pa se zavuču u sebe
i kroz život drema.
A neko se svemu ruga
i sam se u smijehu davi
a neko – da, neko se stavi
u službu proletarijata.

Ali svi mi ipak idemo
u povorci – po strani.
Pa jasno, našoj su klasi
odmjereni dani.
I danas je red na masi,
a mi posve dobro znamo
da smo napokon samo
gradjanska djeca.
(„Hanoar“, 1932, pretiskano: „Jevrejski
almanah“ [Beograd], 1955/56).

¹³ Претходна и ова песма објављене су еквицом. Песме *Мали колџорџер, Грађанска деца*, заједно са касније испеваном својом *Химном жена*, чине трolist приближавања поезији пролетаријата у чије редове ступа као пацифисткиња, феминисткиња и социјалистичкиња.

2. Tekst *Himne žena* Magde Bošković u izvornom zapisu sestre Maje

У рукопису који ми је поклонила академик Маја Бошковић–Stulli посебно је издвојен текст *Химне жена*. Објављујем га онако како је тамо забележен. Пошто он потиче из породичне заоставштине, сматрам да је преписан по оригиналу, па је, према томе, и најтачнији. У другим изворима где је текст *Химне жена* објављиван прављене су мале допуне и исправке, које нису постојале у оригиналу. Оригиналан текст гласи:

HIMNA ŽENA

Sad prolazi žalosna prošlost
I dolazi stoletni san:
I mi žene iz crne noći
U novi sad hitamo dan.
I pune vedre mladosti
Što vodi nas
Dižemo, u prkos svemu,
Složno glas.

I svjesno, ko napredan čovjek
U novi sad hitamo dan,
Ne sme ni zastat, ni klonut
Ko pošten je, vedar i mlad.
Za ženu mora prestati
Njen udes krut
Kad jednom nađe vlastiti
Pravi put.

Na okup sve zovemo žene,
Da čuje nas selo i grad;
Da stvorimo ljepšu budućnost
Uz pjesmu, uz borbu, uz rad.
I ona što je živjela
Ko zadnji rob,
Sa više snage vjeruje
U srećnu dob.

[написана 7. марта 1937. године]

3. Српске текстовно–нотне варијанте *Химне жена* Магде Бошковић

[1]



„Химна жена“ Магде Бошковић (текст и ноте) објављена на насловној страни женског часописа „Жена данас“, (Београд), бр. 8, 1937. године

[2]

ALLEGRO

кад господар свога си ра-да, тад свако ти јутро је
 сласт. Хеј, га-ра-ва живот је ве-дар, си-ре-на кад забруји
 глас Не спа-вај, устај, га-ра-ва, над по-нос-но
 сва славна земља ди-же се у но-ви дан.

Настављамо очева дјела,
 Ал' напријед нас води наш пут,
 Ужитак је живот и напор,
 Ведрина и радост је свуд.

Чак сунце је веселије
 Што сија нам
 Кад поносно се земља диже
 У нов дан.

И све те красоте објави
 Нек знаду их другови сви:
 Наш рад је у смјеху и слави
 Јер жпшимо сретно сви ми.

Јер грјешно љубит', гарава
 Кад поносно
 Сва славна земља диже се
 У нови дан.

Једна непозната текстовна варијанта „Химне жена“ (Ђорђе Караклајић: „Революционарна радничка песма у Србији“, зборник радова Етнографског института САНУ, књ 3, Београд 1960).